

Ingeborg Bolstad

Fremstillingen av samisk kultur i skolens læreplaner

Et historisk perspektiv fra 1939 til 2020

Bacheloroppgave i Historie

Veileder: Espen Storli

Mai 2022

Ingeborg Bolstad

Fremstillingen av samisk kultur i skolens læreplaner

Et historisk perspektiv fra 1939 til 2020

Bacheloroppgave i Historie
Veileder: Espen Storli
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for moderne samfunnshistorie

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	2
HISTORIOGRAFI	3
LÆREPLANFORSKNING	3
FORSKNING PÅ SAMISK KULTUR	5
KILDER OG METODE	7
FUNN FRA LÆREPLANENE	8
HVA ER EN LÆREPLAN?	8
SAMENES Plass I LÆREPLANENE	11
NYTT FOKUS MED M87	13
KUNNSKAPSLØFTER MED NY RETNING	15
SAMSVAR MELLOM LÆREPLANER OG LÆREBØKER?	17
TRE LÆREBØKER I FOKUS	18
HVA INNEHOLDER LÆREBØKENE AV SAMISK LÆRESTOFF?	21
MYE TEKST MED LITE INNHOLD?	22
NY RETNING, MEN MANGLER INNHOLD?	26
AVSLUTTENDE REFLEKSJONER	28
VEDLEGG	30
APPENDIKS 1	30
LITTERATURLISTE:	33
KILDELISTE:	34

Innledning

Skolen er en av de viktigste arenaene vi har for læring og utvikling fra vi er barn til vi blir unge voksne. Hva vi lærer i skolen og ikke minst hvorfor vi lærer det vi gjør er nøye planlagt i en lang prosess som begynner med en stortingsmelding og ender med en godkjent og publisert læreplan. Hva som havner i de ulike læreplanene av kunnskapsmål, lærestoff og innhold for de ulike fagene samt utviklingen til læreplanene gjennom tidene er et interessant forskningsfelt. Denne oppgaven skal forske på den samiske kulturen sin plass i læreplaner. Den skal ta for seg fagplanene for samfunnsfag på grunnskolenivå og i den sammenheng se på hvor stor plass kunnskap om det samiske har fått i hver læreplan fra Normalplanen fra 1939 (N39) til Fagfornyelsen som kom i 2020 (LK20). Den vil ta for seg tre læreplaner og se på lærebøker som ble gitt ut sammen med disse læreplanene.

Her vil fokusområdet være hvor mye det står om samisk kultur og historie i de ulike lærebøkene til de forskjellige læreplanene. Oppgaven vil undersøke problemstillingen: *I hvilken grad blir samisk kultur og historie omtalt i norske læreplaner og gjenspeiles kravene i læreplanen i norske lærebøker?* Det er et fokusområde og en problemstilling som er forsket lite på tidligere. I den skoleforskningen som er gjort om samisk kultur, ligger ofte fokuset på de samiske elevene og det samiske pensumet eller den samiske læreplanen. Spørsmålet om hva alle elever i norsk skole er forventet å lære om samisk historie er forsket lite på, noe som gjør denne oppgaven aktuell.

Oppgaven vil starte med å se på den tidligere forskningen til de to forskningsfeltene den bygger på. Det vil bli gjort en analyse av denne forskningen der det blir diskutert sentrale funn og historiografiske tendenser. I tillegg vil det bli sett nærmere på to tekster som ble funnet spesielt interessante. Videre vil oppgaven kort forklare hvilke metoder som er brukt både i forskning med kildene, samt diskutere metode for skriving og utforming av analysedel. Teksten vil også redegjøre for forskningen jeg har gjort på læreplaner og lærebøker, forklare hva som er gjort av funn og hvorfor det er blitt gjort på den måten det er blitt gjort. Den vil sette innsamlede data opp mot hverandre og gjøre en drøfting der teksten belyser problemstillingen gjennom en analyse av innsamlede data. Til slutt vil oppgaven komme med avsluttende refleksjoner rundt hva som er funnet ut gjennom arbeidet.

Historiografi

Forskningen i denne oppgaven kombinerer læreplanforskning, utdanningsforskning og forskning på samisk kultur. Den ser på utviklingen i hvordan læreplanene omtaler og fokuserer på samisk kultur i skolen og hvordan dette behandles i lærebøkene. Det gjør det naturlig å se nærmere på historiografien til hovedsakelig læreplanforskning og forskning på samisk kultur. Det er gjort en analyse av lærebøker i teksten som inngår i det som kalles læremiddelforskning, som er en del av utdanningsforskning. Dette er et fagfelt der det er gjort mye forskning, men mindre som knytter læreplaner og lærebøker opp mot hverandre. Mye av den forskning jeg kjenner til fokuserer på digitale læremidler i skolen. Det er for stort å utforske historiografien til dette feltet, spesielt når lite er relevant, og dette er derfor ikke prioritert i oppgaven. Det er noe forskjellig hvor utfyllende historiografien viser seg å være innenfor de to forskningsfeltene jeg undersøker nærmere.

Læreplanforskning

Innenfor læreplanforskning er det mye materiale å ta av. Blant annet Britt Ulstrup Engelsen, Bjørg Brandtzæg Gudem og Alfred Oftedal Telhaug har publisert mye forskning. I deres forskning er metode, fagdidaktikk, forskning på enkelte deler av læreplaner eller enkelte læreplaner og lærerens rolle inn mot læreplanene sentralt. Det er et perspektiv som setter pedagoger i fokus og kombinasjon pedagog og læreplan. Alfred Oftedal Telhaug har utgitt mange verk som knytter skole, pedagogikk og politikk sammen.¹ Han fokuserer mye på læreren og eleven sin rolle og undersøker hvordan forskning og formidling knyttes sammen. Han var en viktig forsker innenfor utdanningsforskning, men har ingen utgivelser som er relevant å se på i sammenheng med denne oppgaven.

Bjørg Brandtzæg Gudem og hennes bok *Mot en ny skolevirkelighet – Læreplanen i et sentraliserings- og desentraliseringsperspektiv* er sentral innenfor læreplanforskning. Boka ble utgitt i 2004 og var en del av et større forskningsprosjekt som het «læreplan og fag».² Boka tar for seg utvikling av læreplaner gjennom historien og trekker inn både politisk- og

¹ Viser her til et utvalg av Telhaug sin forskning: Telhaug A. O. (1997) *Utdanningsreformene. Oversikt og analyse* (1. utg) Oslo: Didakta Norsk Forlag; Telhaug A. O., (2004) *Pedagogikken – politikk eller vitenskap* Hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-2987-2003-03-04-12>; Telhaug A. O., (2006) *Skolen mellom stat og marked* (1. utg) Oslo: Didakta Norsk Forlag; Telhaug A. O., (2009) *Ensomhet og fellesskap – erindringer om forskning og formidling* (1. utg) Oslo: Didakta Norsk Forlag

²Gudem B. B., (2004) *Mot en ny skolevirkelighet? Læreplanen i et sentraliserings- og desentraliseringsperspektiv* (1. utg) Oslo: Ad Notam Gyldendal: 13

samfunnsmessig påvirkning i tillegg til påvirkning og tendenser fra andre land innenfor samme område. Den er som sagt sentral, men ikke relevant for denne oppgaven fordi den går så veldig i detalj på de ulike læreplanene. Mer enn hva denne oppgaven gjør og dermed blir den for avansert å bruke inn i analysen. Gundem har skrevet flere bøker som er sentrale innenfor læreplanforskning og følger samme tradisjoner som Engelsen.

Det er relativt lite forskning innenfor læreplanforskningen som er relevant for denne oppgaven, men en artikkel av Britt Ulstrup Engelsen som heter *Lærerplanens generelle del – et historisk perspektiv* er aktuell for å forstå den historiske utviklingen til de ulike læreplanene. Engelsens artikkel er utgitt i oktober 2020 i *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*.³ Engelsen er professor i didaktikk ved Institutt for pedagogikk ved Universitetet i Oslo. Hun har drevet mye læreplanforskning og er spesielt opptatt av utdanningsreformer, læreplaner og læreplanutvikling, samt fagplaner og fagdidaktikk. Artikkelen hennes tar for seg utviklingen av læreplaner fra N39 og til LK20. Den gir en god oversikt over utvikling og ulikhet i de ulike planene. Hun gir en kort og sammenfattende analyse mot slutten der hun setter de forskjellige generelle delene til hver plan langs et spekter. Her setter hun L97 og LK20 ved hvert sitt ytterpunkt. «På den ene ytterpunktet har vi læreplaner som «styrer» ved å være et «bakgrunnstepp» [...]. På det andre ytterpunktet finner vi læreplaner med eksplisitt styring, resultatorientering og forventning om måloppnåelse (LK20).»⁴ N39, M74 og M87 plasserer hun sammen med L97. LK06 blir ikke plassert på grunn av at den har lik generell del som L97.

Innenfor læreplanforskning er det skrevet mye om de ulike læreplanenes oppbygning, utforming og forskjeller. Denne forskningen har vokst fram fra 1960-tallet og har blitt et større forskningsfelt etter hvert som politikken og allmennheten har viet skolen stadig større oppmerksomhet. Det er en tradisjon for å beskrive de ulike pedagogiske retningene og læringsteorier som blir brukt innenfor de ulike læreplanene og å se på hvordan de gir et utgangspunkt for lærere og elever. En god del forskning undersøker hvordan elever responderer på ulike pedagogiske retninger som læreplaner bygger på. Det som ikke er skrevet like mye om, som Engelsen kommenterer og stiller spørsmål ved i sin tekst, er hvordan lærere og skoleledere leser og bruker læreplanens generelle del, eller overordnet del

³ Engelsen B. U., (2020) Læreplanens generelle del – et historisk perspektiv, *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 104(2), s. 206-217, hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1504-2987-2020-02-10>

⁴ Engelsen, 2020: 214

fra 2020. Dette gir videre muligheter til å se på om det er nyttig med en overordnet del i læreplaner i henhold til om de blir lest og aktivt brukt. Det er begrenset med forskning knyttet til spesifikke grupper i samfunnet og deres rolle inn mot de ulike læreplanene.

Forskning på samisk kultur

Det er gjort mindre forskning på samer og samisk kultur i den norske skolen enn læreplanforskning. Det er publisert en god del forskningsartikler fra Universitetet i Tromsø og Nord universitet, samt noe enkeltforskning.⁵ Lite er relevant for denne oppgaven da ingenting har fokus på det samiske i undervisningen sett opp mot læreplaner, men det er funnet to tekster. Boka *Nasjonal identitetsskaping i skolen* utgitt i 2004 av Håkon Rune Folkenberg «tolker læreplanene i samfunnsfag som uttrykk for skolemyndighetenes skiftende oppfatninger og vurderinger av samisk kultur og historie».⁶ Det er hovedsakelig blitt sett på kapittel to i boka siden dette kapittelet gir en redegjørelse og analyse av de ulike læreplanene som har kommet ut. I tillegg er det utgitt en artikkel i 2018 som er skrevet av Torjer Andreas Olsen og Bengt-Ove Andreassen, begge ansatt ved Universitetet i Tromsø. Artikkelen deres, «*Urfolk*» og «*mangfold*» i skolens læreplaner⁷, ser på hvordan samene blir omtalt i læreplanenes generelle deler.

Håkon Rune Folkenberg er førstelektor i historiedidaktikk ved Universitetet i Tromsø og har undervisningserfaring fra grunnskole og videregående skole i tillegg til høgskole og universitet. Hans primære formål med boka er å gi et nordlig perspektiv på samisk rolle i læreplanene og dette kommer tydelig frem gjennom hans fremstilling av tema. Det samme har forfattere av boka *Samenes historie fra 1751 til 2010* fått et inntrykk av når de har sett på forskning gjort ved Universitetet i Tromsø.⁸ De skriver at forskningen fra UiT skulle være relevant for landsdelen og folk flest. Det er tydelig å se i litteraturlista at det ikke er brukt noe

⁵ Viser her til den forskningen som er funnet, men ikke tatt i bruk i denne oppgaven. Aamotsbakken B., (2015) *En marginalisert litteratur? Representasjon av samiske tekster i norskfaglige læremidler for ungdomstrinnet*, Hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-2987-2015-03-04-11>; Bongo M. A., Eriksen L. G., Germeten S., (2011) *Kunnskapsløftet samisk: feltarbeid ved fem skoler i nordsamiske områder*, hentet fra: <https://munin.uit.no/handle/10037/6267>; Gjerpe K. K., (2017) *Samiske læreplanverk – en symbolsk forpliktelse?*, hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1891-5949-2017-03-04-03>; Heimstad J. B., (2018) «... Halvparten skulle være om samene ...». *En komparativ analyse av norske- og samiskproduserte lærebøker for historiefaget i den videregående skolen etter LK06*, hentet fra: <https://munin.uit.no/handle/10037/13683>

⁶Folkenborg H. R., (2008) *Nasjonal identitetsskaping i skolen: en regional og etnisk problematisering* (1. utg) Tromsø: Eureka Forlag; 4

⁷ Olsen T. A., Andreassen B.-O., (2018) «*Urfolk*» og «*mangfold*» i skolens læreplaner, hentet fra: <https://munin.uit.no/handle/10037/15061>

⁸Andresen A., Evjen B., Ryymin T., (2021) *Samenes historie fra 1751 til 2010* (1. utg) Oslo: Cappelen Damm AS: 20

tidligere læreplanforskning for å skrive dette kapittelet. Dette kommer frem i Folkenberg sin tidvise mangel på forståelse av de ulike læreplanenes oppbygning og begreper som blir brukt i læreplaner og læreplanforskning. Han presenterer en overordnet fremstilling av hver læreplan og prosessene bak det som har blitt den samiske delen i hver plan. Han ser på dette med et nordlig perspektiv og tar stilling til samiske elever og det samiske samfunnet sin opplevelse av de ulike læreplanene.

Artikkelen til Olsen og Andreassen tar for seg hvordan urfolk og minoriteter blir omtalt i læreplanenes generelle del, med en spissing mot framstillingen av samene. De har et fokus på hvilket språk som blir brukt i de ulike planene og hvordan dette henger sammen med den politiske og samfunnsmessige utviklingen i landet. De bruker etablerte begreper som går inn under læreplanforskning i tillegg til å bruke aktuelle utgivelser om samers rolle i skoleverket til å underbygge argumentasjon og for å diskutere tendenser. Artikkelen argumenterer for det samme som denne oppgaven innenfor noen læreplaner, noe som underbygger denne teksten. Av den grunn er den relevant for oppgaven, på tross av at den går mye dypere inn i de generelle delene i tillegg til å ha et noe annet fokus i analysen.

Det er gjort lite forskning på samisk kultur innenfor skolevesenet med et allmennomfattende perspektiv. Borghild Hanem Kavlis masteroppgave, publisert ved Institutt for lærerutdanning på NTNU våren 2019, peker imidlertid på hvor mye lærere underviser om samisk kultur i samfunnsfag på ungdomsskolen. Teksten hennes *Samiske tema i samfunnsfag – en nedprioritering?* viser at det er mangel på undervisning om det samiske både i enspråklige og tospråklige kommuner i Trøndelag. Hun snakker om en mangel på dybde i kunnskapen som blir presentert om samene i undervisningen på skolen. Til tross for at disse oppgavene har noe ulikt fokus er det interessant å sammenligne oppgavenes funn. Begge oppgavene viser at forskning på dette temaet er nødvendig for å videreutvikle den norske skolen.

Kilder og metode

Utgangspunktet for arbeidet med oppgaven var læreplaner og hva som stod i fagplanene for historiefaget for videregående skole. Det var først gjennom Reform av 1994 at videregående skole ble en mulighet for alle, dette vil si at før 1994 var det bare obligatorisk grunnskole. Ettersom jeg ønsket å studere hvilken opplæring som ble gitt til alle elever ble jeg nødt til å endre klassetrinn for å kunne sammenligne alle læreplanene helt tilbake til N39. Det ble valgt fagplan for siste skoletrinn i grunnskolen siden grunnskolen ble utvidet fra 7.trinn til 9 og så 10.trinn fra N39 til L97. Ettersom jeg endret skoletrinn, ble jeg også nødt til å endre skolefag siden historie er en del av samfunnsfag i grunnskolen, men er et eget fag i videregående skole. Fokusområdet mitt ble dermed generell del i alle læreplaner for grunnskolen i tillegg til fagplaner for samfunnsfag for siste skoletrinn i grunnskolen. Jeg undersøkte disse læreplanene og gjorde en kvalitativ analyse av disse. I sammenheng med analysen utformet jeg noen forskningsspørsmål som spisset arbeidet mitt med læreplanene. Disse spørsmålene hjalp meg med å svare på første del av problemstillingen.

På grunnlag av mine funn i den første analysen ønsket jeg å utvide datamaterialet for å belyse andre del av problemstillingen. Jeg undersøkte derfor lærebøker som kom ut til de ulike læreplanene. Her bestemte jeg meg for tre store forlag som utgangspunkt for ikke å få et for bredt spekter av mulige lærebøker jeg kunne analysere. Etter å ha sett på lærebøker til alle læreplanene bestemte jeg å bare bruke lærebøkene til M87, L97 og LK06. Begrunnelsen for dette var at her hadde alle forlagene utgitt bøker for samfunnsfag til ungdomstrinnet så det var et likt utgangspunkt for alle tre planene. I tillegg ga dette muligheter til å se på lærebøker for alle tre trinn på ungdomsskolen, noe som igjen ga en bredde i undersøkelsen og interessante resultater som dekket bredere enn om jeg bare skulle sett på bøker for siste skoletrinn. Jeg samlet dataene i en tabell og gjorde en kvantitativ analyse. Videre ønsket jeg å se nærmere på de lærebøkene som hadde mange sider med lærestoff om samisk kultur. Jeg gjorde derfor en kvalitativ analyse av de bøkene og her utformet jeg nye forskningsspørsmål som hjalp til å operasjonalisere problemstillingen uten at det ble et for bredt utdrag å analysere.

Funn fra læreplanene

Hva er en læreplan?

Læreplaner er et styringsdokument for skolen og lærere som vedtas av utdanningsdepartementet. Fra 2004 har det vært Utdanningsdirektoratet sin oppgave å utarbeide læreplaner, før dette utarbeidet departementet selv læreplanene. Disse læreplanene utarbeides for å sikre en likhet i utdanningen så alle går gjennom tilnærmet lik skolegang. Den gir et bilde av den skole, utdanning og undervisning som de utdanningspolitiske myndighetene ønsker å løfte frem, spesielt den generelle læreplandelen framstår som et visjonsdokument som gir en skisse på hva myndighetene vil med skolen.⁹ Det har vært flere felles læreplaner for landets skoler opp igjennom 1900-tallet. Den første normalplanen kom i 1939 (N39) etterfulgt av Læreplan for forsøk med 9-årig skole fra 1960 (L60), videre kom mønsterplanene fra 1974 og 1987 (M74 og M87), reformasjonen for videregående i 1994 (R94), læreplan for grunnskole fra 1997 (L97) og til slutt kom kunnskapsløftet i 2006 og fagfornyelsen i 2020 (LK06 og LK20).

De ulike delene i læreplanen sier noe om hva som skal undervises i skolen, timetall og kunnskapsoppnåelse ved endt skolegang. Læreplanene er skrevet og utarbeidet noe forskjellig med ulik vektlegging av lærerens rolle og varierende grad av konkretisering rundt elevenes kunnskapsnivå etter endt klassetrinn. Det er en utvikling og endring i fag i de ulike læreplanene. Fag som tegning, hagestell, sang og heimstadelære fremtrer kun i N39, mens i M74 kan en se at kunst & håndverk og musikk har blitt egne fag samtidig som hagestell og sang er fjernet. Denne teksten vil sette søkelys på læreplanens innhold rundt kunnskap om den samiske kultur og det samiske samfunn. De spørsmål som er tatt utgangspunkt i er: Hvor mye står det om det samiske i den generelle delen? Hvor mye står det om det samiske i samfunnsfag sin fagplan? Har læreplanen egne planer/deler for samiske elever? Teksten ser på den generelle delen og fagplan for samfunnsfag i læreplaner for grunnskolen. Den ser ikke på L60 eller R94, siden den første ikke ble tatt i bruk som en læreplan og den andre er læreplan for kun videregående skole.

Det har vært en utvikling i hvordan læreplaner blir laget og skrevet fra den første læreplanen oppgaven tar for seg (N39) til den siste som kom i 2020 (LK20). Dette er en utvikling i både den generelle delen og den samfunnsfaglige delen i hver plan. N39 var påvirket av

⁹ Engelsens, 2020: 207

reformpedagogikk og progressive tanker der arbeidsskolepedagogikken stod sterkt.¹⁰ Arbeidsskolen og arbeidsskolepedagogikken la opp til å styrke elevenes egenaktivitet i læringsprosessene og at elevene skulle lære gjennom den aktiviteten de gjorde, ikke bare ved å sitte stille og lytte til en lærer. 1900-tallet var preget av mange pedagogiske reformer som hadde en sterk kritisk holdning til den tradisjonelle skolens mål og metoder. Engelsen skriver om N39: «Elevene måtte få tid til å benytte arbeidsskolepedagogikken. Altså måtte kravene til hva de skulle tilegne seg av kunnskaper, bli beregnet ved hjelp av såkalte minstekrav – hva elevene i det minste måtte lære i skolen.»¹¹ Dette prinsippet var gjeldende i læreplanene helt frem til M74, som var utformet som rammeplan.

M74 og M87 var begge rammeplaner, noe som betyr at de ga retningslinjer til skolens verdigrunnlag og oppgaver, men overlot mange innholdsvalg til den enkelte lærer. De hadde dermed færre tydelige føringer og pålegg om elevaktive arbeidsformer i skolen.¹² Den generelle delen var nytt i læreplansammenheng da M74 kom ut og delen var en lang tekst som bar preg av å være, slik Engelsen uttrykker, en litt kjedelig læreboktekst. Planen foreslo utvalg av stoff, men som sagt var det opp til den enkelte lærer å velge undervisningens innhold, noe som ble sterkt kritisert fra flere hold.¹³ Slik som M74 hadde også M87 en omfattende generell del, men denne hadde et ganske annet fokus enn de foregående planene. Grunnideologien i denne planen var progressiv og den generelle delen var gjennomsyret av en omsorg for det sårbare barnet, i håp om å fremme engasjement og innsats hos eleven. Dette kom fra samfunns holdninger som preget tiden da M87 ble utarbeidet.¹⁴ Til forskjell fra M74 la ikke M87 opp til at hver enkelt lærer skulle velge innhold til undervisning, men det ble opp til hvert skolekollektiv. Lærerne på den enkelte skole ble pålagt å lage lokale læreplaner for sin undervisning. M87 orienterte om at stoffet var ordnet i hovedemner og delemner, dette var felles arbeidsgrunnlag, men lærerne kunne legge større eller mindre vekt på noen emner.¹⁵

På 90-tallet gikk man fra å ha en progressiv utdanningstenkning til å legge mer vekt på en restaurativ tenkning, en tenkning som gikk ut på å gjenskape tradisjonell pedagogikk i stedet for å være utprøvende eller endringsvillig rundt utdanning. Denne restaurative tenkningen la

¹⁰ Bolstad B., (2021, 5. januar) *Bakgrunn, begreper og læringsutbytte* [Blogginnlegg], hentet fra:

<https://www.uv.uio.no/forskning/satsinger/fiks/kunnskapsbase/elevaktive-arbeidsformer/bakgrunn-og-begreper/>

¹¹ Engelsen, 2020: 208

¹² Bolstad, 2022

¹³ Engelsen, 2020: 209

¹⁴ Ibid: 210

¹⁵ Ibid: 210

vekt på basiskunnskaper og læringstrykk, dette kommer til uttrykk ved R94 og L97. I tillegg skulle den generelle delen bli mer «spenstig» i tekstutformingen med mer litterært preg og kjente norske illustrasjoner.¹⁶ Utformingen av den generelle delen ble meget annerledes enn ved tidligere planer. Der tidligere generelle deler ble innledet med en henvisning til og tolkning av formålsparagrafen til den enhver tid gjeldende skole, bygget L97 på en grundigere analyse og resulterte i at man skisserte seks dimensjoner ved mennesket. De seks dimensjonene ble endelig samlet i det integrerte menneske og opplæringen skulle forene en rekke tilsynelatende motstridende formål, i følge L97.¹⁷

Det er denne varianten av generell del som har vært brukt frem til LK20. Ved LK06 valgte man å beholde generell del fra L97 og endret utformingen av fagplanene fra å være innholdsbaserte til å bli kompetansebaserte eller målorienterte. Det er blitt argumentert for at LK06 inneholdt motstridende læreplandeler på grunn av denne ulikheten ved generell del og fagplaner.¹⁸ Ved ny læreplan i 2020 med overordnet del har man fått en mye kortere tekst enn hva man har sett tidligere, men utdanningsideologien kan fortsatt karakteriseres som restaurativ med vekt på læringstrykk, på tross av behov for endring fra L97 for å gjøre generell del mer tidsaktuell. I denne overordnede delen er det igjen et departementalt byråkratspråk der mål, verdigrunnlag og retning nevnes punktvis og «skal-formuleringene» dominerer. Den dobbeltkommuniserer ved å legge vekt på målstyring samtidig som den framhever lærerens frihet i undervisningen.¹⁹ Det har skjedd en utvikling i hvordan man utarbeider læreplaner, men også hva som står formulert og ikke i de ulike læreplanene. Den generelle læreplandelen trekker i dag opp linjene for hva våre utdanningsmyndigheter forventer av skolen, men tidligere var dette relativt selvsagt hva man ventet av skolen. Det er nok av denne grunn de nyere læreplanene har en så omfattende generell del.²⁰

¹⁶ Engelsen, 2020: 210

¹⁷ Ibid: 211

¹⁸ Ibid: 212

¹⁹ Ibid: 213

²⁰ Ibid: 214

Samenes plass i læreplanene

N39 har ikke en egen generell del slik som de senere læreplaner har, og det er vanskelig å lese hva som er planens viktigste trekk siden den bare har en kort «innledning» og noen få minstekrav som sier noe om hva alle elever skal kunne etter endt skolegang.²¹ Når vi ser på oversikten over fag oppdager vi at det på den tiden ikke var noe samfunnsfag for grunnskolen, i stedet hadde de noe som het heimstadiære. Her skulle elevene lære om historien og hva som var særpregene til bygda.²² Det står ingenting i denne delen om at elevene skal lære noe mer utover egen bygd og heller ikke noe om at de skal lære om historien til landet de bor i. Det er ingen egne fag for samiske elever i N39.

Det er tydelig å se at det ikke blir omtalt noe om samisk kultur eller historie i denne læreplanen og det er også da tenkelig at det nok ikke ble undervist på skolene. Med heimstadiære er det grunn til å tro at det var samisk lærestoff i undervisningen i de nordligste strøkene av landet og der den samiske kulturen stod sterkt på denne tiden. Skolebarn i de fleste byer og tettsted har nok hatt lite om samisk kultur. Med arbeidsskolepedagogikken kan det tenkes at elever i kommuner med høy tetthet av samer lærte noe mer enn de kommunene som ikke hadde det. Dette fordi den pedagogikken går ut på at elever skal lære gjennom aktivitet og da er det å møte samisk kultur en god læring i faget heimstadiære. Det er usikkert hvor mye pensum og lærebøker om samisk kultur som eksisterte på denne tiden, så det er grunnlag for å tro at det som ble undervist om samer var lokal kunnskap og historier. Mellom N39 og M74 er det en lang tidsperiode, og i dette tidsrommet skjedde det mye med hvordan den norske stat så på samene. Andresen, Evjen og Ryymin skriver i sin bok om hvordan samenes rolle ble styrket etter andre verdenskrig med etableringen av Norske reindriftssamers landsforbund i 1948 og denne holdningsendringen kan vi tydelig se i M74.²³

Opgaven analyserer både generell del og fagplan for samfunnsfag ved M74 i forhold til hvor mye det står om samisk historie og kultur i undervisningen for ungdomstrinnet. Her nevnes samisk kultur for første gang. I innledningen til hele læreplanen står det: «i samsvar med ønsker som er kommet fram i Stortinget og på annet hold, er innslaget om samisk kultur og historie styrket gjennom hele planen.»²⁴ I den generelle delen blir ikke samisk kultur eller

²¹N39: *Normalplan for byfolkeskolen*, (1939), Oslo: H. Aschehoug & Co (W. Nygard): 7-10

²² Ibid: 64-69

²³ Andresen, Evjen & Ryymin, 2021:308

²⁴M74: *Mønsterplan for grunnskolen*, (1974), Oslo: Aschehoug: 5

historie nevnt noe ytterligere som kunnskap elever skal ha. Det som blir nevnt er kulturarven og tradisjonen til det norske samfunn og at skolen har et ansvar for å lære opp barn med et kristent utgangspunkt.²⁵ I denne læreplanen har samfunnsfag blitt et eget fag, O-fag tok over for heimstadiære på barnetrinnet og samfunnsfag ble innført for ungdomstrinnet, og her er historie en egen del av samfunnsfaget med egne punkter over kunnskap elever skal ha. I denne historiedelen står det ikke noe om samisk kultur og historie eksplisitt. Det står om norgeshistorien: «historieundervisningen skal hjelpe å bevare vår nasjonale egenart og identitet, men den må ikke føre til sjåvinisme og nasjonal transsynthet.»²⁶ Videre står det at det skal være fokus på kulturhistorie i undervisningen. Dette betyr at i fagplanen som lærerne er pliktet til å følge står det ikke nevnt at de skal undervise om samisk kultur og historie, og det samiske ble derfor ikke styrket i så stor grad som ønsket i innledningen. I denne læreplanen er det et eget fag for samiske elever som heter samisk m/skriftforming. Det er for de elevene som har samisk som morsmål og det står at faget skal styrke deres kunnskaper i tale og skrift.

Det er lite samsvar mellom hvor lite plass samisk kultur har fått i fagplanen for samfunnsfag i M74 og hvilke forventninger som bygges opp i innledningen til læreplanen. Ut ifra Stortingets ønske virker det som om det er forventet at samisk kultur har en rettmessig plass i hele læreplanen, noe vi oppdager at den ikke får. Det er bra at kulturarv og vår nasjonale egenart skal få stort fokus i skolen gjennom M74, men det er veldig mye mer enn samisk kultur i de begrepene. Nasjonal egenart kan være alt fra at vi er født med ski på beina, vår demokratiske grunnlov og kvener og finner som bor i landet vårt, det er uspesifisert hva som menes og kan dermed føre til manglende undervisning om samer i skolen. I tillegg har vi sett at utvalget av lærestoff var opp til den enkelte lærer, noe som igjen kan føre til lite pensum om samer hvis ikke læreren kan noe om det eller det er lett tilgjengelig kunnskap i nærområdet. Sammenlignet med N39 er ikke M74 bedre på samisk lærestoff i samfunnsfag for grunnskolen. Ut ifra ønsket om integrering er det en stor forbedring at det er blitt tatt med et eget fag for samiske elever og dette blir bygd videre på i de senere læreplanene.

²⁵ M74, 1974: 12

²⁶ Ibid: 179

Nytt fokus med M87

M87 er nokså ulik M74 ved at den har betydelig mer innhold om samisk kultur både i generell del og i fagplan for samfunnsfag. Der M74 kun nevnte kulturarv som et emne samisk historie kunne passe inn under, har M87 samisk kultur som et eget hovedemne i fagplanen for samfunnsfag. I tillegg står det i den generelle delen for M87

Samene står i en særstilling blant etniske minoriteter i vårt land. Samene har i særlig grad krav på at skolen i sin undervisning bygger på og tar hensyn til deres språk og kultur. I lokalmiljøer med sterkt innslag av samisk kultur har skolen et medansvar for å ta vare på samisk språk og samiske kulturtradisjoner jf. Kapittel 5.²⁷

Det står i generell del at det er utviklet egne fagplaner for samiske elever samt et eget kapittel som tar for seg samiske elever og deres stilling i det norske samfunn. I tillegg legges det vekt på at lærebøker og læremidler skal inneholde stoff om samiske forhold for å sikre at alle elever får nødvendig kunnskap og innføring i samisk kultur.

Videre i fagplanen for samfunnsfag i M87 er, som i M74, historie en del innenfor faget, og her er det en egen del av faget som tar for seg samisk kultur og historie. Her står det gjennom flere setninger hva elever skal ha kunnskap om etter endt skolegang, hvordan det skal trekkes linjer fra det som læres på barnetrinnet til det som læres på ungdomstrinnet om det samiske og hva som kan brukes av læringsmateriale.²⁸ Det kommer forslag til hva lærere kan bruke som temaer i undervisning om samer og hvordan dette kan knyttes opp til annen kunnskap innenfor samfunnsfag. I tillegg står det noe om at elevene i løpet av skolegangen skal utvikle respekt og forståelse for den samiske tradisjon og deres kultur. Det er i M87 utviklet egne fag for samiske elever, både for de som har samisk som morsmål og andrespråk og et eget norskfag for elever med samisk som førstespråk.

M87 stiller tydeligere krav om at samisk kultur må inn i undervisningen og videreutvikler det M74 startet på. Elever får kunnskap om samisk kultur og forståelsen for dette samfunnet blir gitt en god plass. I tillegg gis det gode begrunnelser for hvorfor det er viktig at dette blir et større tema i skolen. Det blir presisert at dette er nødvendig kunnskap for skoleelever og at de må få kunnskap om dette for å utvikle forståelse og respekt for hvem samene er og hvorfor de

²⁷M87: *Mønsterplan for grunnskolen*, (1987), Oslo: Aschehoug: 22

²⁸ Ibid: 234-235

lever som de gjør. Fagplanen i samfunnsfag gir gode retningslinjer og stiller tydelige krav til hvordan undervisningen i samfunnsfag skal inneholde samisk lærestoff samtidig som den gir gode eksempler på hvordan dette knyttes sammen med resten av det elever skal lære i samfunnsfag. Fordi det som står i M87 er mer utfyllende og presist enn M74, var det nok lettere å lage undervisningsopplegg til denne læreplanen. Når vi sammenligner denne læreplanen med de to foregående planene, ser det ut til at det er en jevn progresjon i mengden samisk innhold. At det også er kommet flere fag for elever med samisk som morsmål eller andrespråk, vitner om en utvikling som fører mot likestilling og gjenoppbygging av samisk kultur. Denne læreplanen skaper en forventning om at det undervises om samer i skolen og dermed at lærebøkene inneholder mye samisk lærestoff.

Ser man på L97, oppdager en at det som stod i generell del i M87 er endret og erstattet med bemerkelsesverdig mindre tekst, samtidig som fagplanens innhold er endret til mindre enn hva man finner i M87. «Samisk språk og kultur er en del av denne felles arv som det er et særlig ansvar for Norge og Norden å hegne om. Denne arven må gis rom for videre utvikling i skoler med samiske elever slik at den styrker samisk identitet og vår felles kunnskap.»²⁹ I tillegg til dette står det i generell del at alle elever skal ha kunnskap om samisk kultur, språk, historie og samfunnsliv. I fagplanen for samfunnsfag står det som et felles mål for faget at elever skal ha kunnskap om utviklingen og tradisjonene i den samiske kulturen, i tillegg er samisk kultur og historie nevnt fire ganger i fagplan som gjelder for 1-10. trinn. Det nevnes første gang på ungdomstrinnet, men det kommer ikke frem noe sted at elever skal få en grunnleggende innføring slik som i M87. Samtidig med denne læreplanen kom det en egen samisk læreplan, L97 samisk. Her er det utarbeidet språkfag, matematikk, naturfag og samfunnsfag pluss flere andre fag for samiske elever og disse er tilrettelagt for deres kultur og tradisjoner.

En skulle tro at utviklingen av samene sin plass i læreplanene ville fortsette i samme retning som vi så fra M74 til M87, men det motsatte skjer med L97. Det er ikke lenger et eget kapittel i generell del, og i fagplanen for samfunnsfag ser det ikke ut til at det kan bli aktuelt å undervise skoleelever om dette før på ungdomsskolen. Hvorfor utviklingen ble slik er det ikke godt å si, og det er ikke noe denne teksten skal fokusere på, men det er grunn til å tro at L97 Samisk spiller en sentral rolle. Det er veldig synlig at samisk kultur har fått mindre plass i L97

²⁹L97: *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen* (1997), Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet: 19

enn i M87. Slik som generell del ble i L97, med det integrerte mennesket som fokus, er det ikke mange spesifikke områder man skal ha kunnskap om som blir nevnt i L97 sin generelle del. Kanskje er dette grunnen til at samisk kultur er nevnt så lite sammenlignet med foregående planer. Med dette som utgangspunkt er det også mulig å tenke seg at det har vært lite undervisning og at lærebøkene har hatt lite innhold om samisk kultur og historie.

Kunnskapsløfter med ny retning

I LK06 står det samme om samisk kultur og historie som L97 i generell del, på grunn av at generell del ikke ble endret til LK06. Denne læreplanen sine fagplaner er noe ulik de tidligere, siden dette er en kompetansebasert læreplan. Det som er nytt i Kunnskapsløftet er at her formuleres det hvilken kompetanse elever skal ha i hvert fag, til forskjell fra tidligere hvor man formulerte hvilke kunnskaper elever skulle sitte igjen med etter endt skolegang. Det angis ikke i LK06 hvilke faglige eksempler som skal brukes i undervisning noe som igjen gir lærere større frihet til å velge undervisningsinnhold selv. Her angir man hvilken kompetanse elevene skal ha tilegnet seg ved utgangen av 2., 4., 7. og 10.trinn, disse omtales i oppgaven som hovedtrinn. I samfunnsfag nevnes det samiske med god bredde på alle trinnene. Det er en god utvikling, sammenheng og innføring for elevene om samisk kultur og historie. På hvert hovedtrinn er det ett til to punkter der samisk kultur, tradisjon eller historie er nevnt og med denne læreplanen kom det også en egen samisk læreplan (LK06 samisk).

Til LK20, som er den nyeste og gjeldende læreplanen, ble det skrevet en ny generell del, kalt overordnet del. Her finner vi et eget avsnitt om samisk kulturarv. Det står at elever skal lære om det samiske, få innsikt og lære om variasjon og mangfold innenfor den samiske kulturen. I tillegg blir samiske språk likestilt med de norske. I samfunnsfagdelen nevnes den samiske kulturen i fagets sentrale verdier. På lik linje med LK06 blir også det samiske nevnt på alle de fire hovedtrinnene i læreplanen med en tydelig utvikling i faget og kunnskapen elevene skal ha. Det kommer også tydelig frem i denne læreplanen at det samiske skal spille en rolle i den norske skolen. Her er det også en egen LK20 samisk, slik som ved L97 og LK06.

LK06 og LK20 er interessante å sammenligne for de er ganske ulike. Fagfornyelsen, som kom i 2020, er en fornyelse av læreplanen der oppbygning og utforming blir endret samt hvordan undervisning og kunnskap blir sett på og lagt opp i skolen. Det at det er en større bredde av kunnskap om det samiske i LK06 enn det vi så i L97 er betryggende ut ifra den likestillingen som ønskes i skolen. Det gjenspeiler det arbeidet som ble gjort med fagplanene til LK06, på

tross av at den generelle delen ble beholdt fra L97. Sammenlignet med LK06 er ikke fagplanen fra den nyeste læreplanen så ulik. Det nevnes mer om samisk kultur i overordnet del både for skolen generelt og i fagplanen. Noe som er bra for at elever skal forstå hvorfor det er viktig for dem å ha kunnskap om det samiske. LK20 tyder på at man i norsk offentlighet er noenlunde tilbake til samme bevissthet som en hadde i M87 om samisk kunnskap i skolen.

Spørsmålet er imidlertid hvordan dette gjenspeiles i praksis. LK06 bygger større forventinger til hva lærebøkene skal inneholde enn L97 gjorde, men er det sånn at lærebøkene fra de tre store forlagene Aschehoug, Gyldendal og Cappelen inkluderer samisk kultur og historie så mye som læreplanene legger opp til at de skal?

Samsvar mellom læreplaner og lærebøker?

Det er tydelig gjennom de ulike læreplanene at den samiske kulturarven tidlig skulle ha en plass i den norske skolen og at skoleelever skulle vite hvem samene var som gruppe og ha kjennskap til den samiske historien, kulturen og tradisjonene. Hvor mye fokus kunnskapen om det samiske har fått i læreplanene, er ulikt, og det er interessant å sammenligne dette fokuset med hva som skjedde i praksis. Å se på de ulike lærebøkene som kom ut sammen med læreplanene kan gi et bilde av hvordan undervisningen i samfunnsfag har sett ut gjennom tidene. Læreplaner er vedtatt av regjeringen og statlig styrt, noe som betyr at alle lærere må følge læreplanene i sitt undervisningsfag. Slik er det ikke med lærebøker. Skoler står fritt til å velge hvilke bøker de vil bruke og om de vil bruke annet materiale til undervisning enn lærebøkene.

Det er valgt bøker fra de tre største skolebokforlagene til analyse. Dette er fordi jeg anser forlagene som mer representative som kilde på grunn av deres størrelse og utbredelse. En lærebokforfatter har ingen retningslinjer for hva som må tas med i boka. Læreplanene er en veiledning for forfatterne, i tillegg måtte alle lærebøker frem til 2000 bli godkjent før de kunne publiseres og brukes. Derfor er lærebøker en mer usikker kilde enn læreplaner, men de gir likevel et bilde av hvordan undervisningen muligens har vært. I denne analysen av lærebøker blir ikke N39, M74 og LK20 brukt. Dette er fordi samfunnsfag ikke var et eget fag i N39, noe som utelukker den siden denne analysen ser på grunnskolens samfunnsfag. Med M74 har det ikke vært tilgjengelig tilstrekkelig med lærebøker fra de tre forlagene som er blitt valgt som analysegrunnlag. I tillegg ville det blitt et for stort fokusområde om teksten skulle sett på fire læreplaner med tilhørende lærebøker. LK20 er den nyeste læreplanen, noe som gjør at den fortsatt blir innført og forstått i skole-Norge. Dette gjør den veldig aktuell. Men mange lærebøker til denne planen utarbeides fortsatt, og i tillegg er det flere forlag som er gått over til digitale plattformer som skal brukes i stedet for lærebøker. Dette gir enda mer usikkerhet rundt hva som faktisk blir brukt i undervisning.

I analysen blir det brukt både lærebøker for samfunnsfag og for historie fra ungdomsskolens tre trinn. Frem til 1997 var det en 9-årig grunnskole for alle elever, derfor går M87-bøkene fra 7 til 9. trinn. Det er også slik på grunnskolenivå at historie og geografi er en del av faget som heter samfunnsfag. Derfor ser teksten på både samfunnsfagbøkene og historiebøkene, men

setter de sammen i en tabell fordi de tilhører samme skolefag. Det vil likevel bli kommentert hvor en finner det stoffet om samisk kultur i de ulike lærebøkene og relevansen av dette.

Det ble utarbeidet forskningsspørsmål som skulle hjelpe å operasjonalisere problemstillingen. Disse forskningsspørsmålene ble: Hva er hovedtrekkene i lærestoffet om samisk kultur fra hver lærebok? Går boka i dybden av det stoffet som blir presentert? Gjenspeiles læreplanene sine krav i lærestoffet fra de ulike lærebøkene? Her brukte jeg igjen kunnskap om utdanningsforskning og forskning på samisk kultur for å forstå hvordan jeg best kunne analysere det jeg leste og knytte det sammen i oppgaven.

	Gyldendal	Aschehoug	Cappelen
M87 – 7. trinn	Mangler bok	0 sider	1 side
M87 – 8.trinn	0 sider	0 sider	2 sider
M87 – 9. trinn	0 sider	0 sider	2 sider
L97 – 8. trinn	0 sider	0 sider	1 side
L97 – 9. trinn	42 sider	36 sider	13 sider
L97 10. trinn	¼ side	0 sider	1 side
LK06 – 8. trinn	0 sider	0 sider	1,5 sider
LK06 – 9. trinn	0 sider	0 sider	4 sider
LK06 – 10.trinn	0 sider	1 side	1 side

Tabell 1: Oversikt over lærebøker gjennomgått og antall sider om samisk kultur

Tre lærebøker i fokus

Til M87 planen har vi tidligere i teksten sett at det var formulert en fagplan der det kom tydelig frem hva elever skulle lære om samisk kultur. I tillegg til hvordan og hvorfor det er viktig at de får tilstrekkelig med kunnskap om dette emnet. Om vi ser på lærebøkene i samfunnsfag ser vi et ganske annerledes bilde av hva norske elever i skolen har hatt mulighet til å lære om samisk kultur. Det er kun et av tre forlag som har informasjon om den samiske kulturen i sine bøker. Cappelen har 1 til 2 sider med lærestoff om samer i sine tre historiebøker for ungdomstrinnet. Informasjonen de kommer med er ikke spesielt utfyllende, og i boka for 8.trinn står det like mye om finner som hadde innvandret til Norge, som det gjør om samer.

M87 tok utgangspunkt i den sårbare eleven og fokuserte på å gi motivasjon og engasjement til egen læring gjennom sin generelle del og fagplan. Når vi ser læreplanen sammen med bøkene

fra disse tre forlagene kan det se ut som det ikke har vært lett å legge opp til undervisning om samisk kultur. Om lærere ikke hadde kunnskap om dette fra før eller lærestoff som de hadde lett tilgjengelig, er det lite sannsynlig at elever fikk noe som helst undervisning i samisk kultur med disse lærebøkene. Det hadde vært forståelig om det var lite pensum om samer fra M74, med tanke på at det nevnes i mindre grad der. Med M87 sitt store fokus på samisk kultur er det betraktelig lite pensum.

For L97 er det et litt annet bilde som blir presentert i tabell 1. Her ser vi at det skrives ganske mye om det samiske fra alle tre forlagene. Om vi ser på læreplanen fra 97 ser vi at det samiske mister en del plass både i generell del og i fagplanen for samfunnsfag. Det lille som står om samene kommer ikke like tydelig frem som i de to foregående læreplanene, men til gjengjeld har samene fått stor plass i flere av lærebøkene. Det er sentrert til 9.trinn i stor grad hos alle tre forlagene og vi finner mest informasjon om det samiske i samfunnsfagbøkene. Spesielt hos Aschehoug er 34 av 36 sider i samfunnsfagbøkene og kun 2 i historie. For Cappelen og Gyldendal er det noe mer spredt, men her det også ganske sentrert til samfunnsfagbøkene for 9.trinn.

Dette er igjen et bemerkelsesverdig funn når vi ser læreplan og lærebøker sammen. Samisk kultur har tydelig blitt prioritert i disse lærebøkene sammenlignet med lærebøker fra M87. I M87 var det tydelige krav og retningslinjer til hva som skulle undervises om samisk kultur. Men L97 har ikke på langt nær så mye krav til undervisning om det samiske som M87. Likevel er lærebøkene fulle av lærestoff, noe som nesten kan gjøre det vanskelig for lærerne å få det inn i undervisningen. Spesielt når en ser på hvordan L97 er lagt opp med en innholdsbasert plan. Her er det spesifikke punkter på hvert klassetrinn om hva elevene skal kunne etter endt trinn. På den måten vil det være vanskeligere å få inn samisk kultur i skolen siden det er så få punkter om det.

Hvorfor kunnskapen i lærebøkene er sentrert rundt 9.trinn forstår man når en ser at tre av fire punkter om samisk kultur i L97 står under 9.trinn. Ser en nøye på disse tre punktene er de nokså lite dyptgående i hva det forventes at elevene skal kunne. «Sette seg inn i levekår, kultur, språk og samfunnsliv for samer i Noreg og i andre land. Bli kjende med faktorar som

verkar inn på forholdet mellom samane og det norske storsamfunnet.»³⁰ Sette seg inn i og bli kjent med kan ses på som vage betegnelser som ikke legger opp til grundige kunnskaper eller muligheter for videre utforskning. Læreplanen har ikke mange mål om kunnskaper rundt samisk kultur, men lærebøkene presenterer likevel store mengder lærestoff om dette emnet. En kan stille spørsmål om lærere har prioritert å undervise om dette med så mange andre basiskunnskaper som også skal undervises i.

Når vi ser på LK06 endrer bildet seg igjen. I denne læreplanen så vi tidligere i teksten at det samiske får samme fokus i generell del som i L97. Det er mer om samisk kultur i fagplanen til LK06 med flere og bredere punkter for hvert hovedtrinn. Men når en ser på lærebøkene speiler ikke de den utviklingen det står i læreplanene at elevene skal ha i faget. Gyldendal mangler informasjon som møter fagplanens krav og det man får presentert i Aschehoug sin historiebok for 10.trinn er spinkelt. Cappelen gir mer informasjon med en god fordeling mellom historiebøkene og samfunnsfag, men det er betraktelig mindre enn ved L97.

Som vi har sett tidligere ble den generelle delen fra L97 beholdt i LK06 og det kan argumenteres for at den er noe motstridende i forhold til orienteringen i planen. Om en ser på fagplanen i LK06 ser en at den er målorientert. Som beskrevet tidligere er det god dekning på hvert hovedtrinn for kunnskap om det samiske, men det kan umulig ha vært en lett jobb for lærere å oppfylle disse kravene når en ser på hva som står i lærebøkene. To av tre forlag har ikke stoff om det samiske på tross av de mange krav som kommer frem i læreplanen. Det er vanskelig å tenke seg hvor mye det er blitt undervist om samisk kultur på 2000-tallets skoler. Et ønske var at elever skulle lære om samisk historie og kultur fra et historisk perspektiv på lik linje som en lærer om andre verdenskrig, men de fleste lærebøkene gjenspeiler ikke dette. Dette er et interessant fokus å se på videre, hva slags informasjon står i de ulike lærebøkene?

³⁰ L97, 1997: 186

Hva inneholder lærebøkene av samisk lærestoff?

Etter å ha oppdaget ulikheten i innholdet hos de forskjellige forlagene og årgangene av lærebøker, var det interessant å se nærmere på hva det faktisk står av lærestoff i lærebøkene. Får elever den innføringen læreplanene sier de skal få gjennom å bruke disse lærebøkene i undervisningen? Og hva er hovedtrekkene i det stoffet vi får presentert i bøkene? I denne analysen er hovedvekten lagt på å sammenligne lærestoff med læreplanene for å se om de krav og forventninger som blir presentert der faktisk blir møtt i lærebøkene. Som sagt tidligere er lærebøkene en god indikasjon på hva som har blitt undervist i skolen og analysen vil kunne gi et mer detaljert bilde på hva undervisningen har tatt for seg. Som en kan se i tabell 1 er det store variasjoner i hvor mye som står om samisk kultur og historie i de ulike lærebøkene, og det er naturlig å kun ta for seg de bøkene som har stoff om samer i denne analysen. Det vil være hovedfokus på lærebøkene fra L97 siden det er her det står mest om samisk kultur. Men det er også spennende å se på hvordan de ulike bøkene fra Cappelen har forandret seg fordi dette er det eneste forlaget som har med lærestoff om samer ved alle tre læreplaner.

Fra M87 er det kun Cappelen sine lærebøker som inneholder lærestoff om samisk kultur. Her er det Sveen og Aastad som er forfattere av boka og vi ser at de går igjen som Cappelens forfattere for historiebøker for ungdomstrinnet til M87 og L97.³¹ I deres to bøker for de tre ungdomstrinnene er det til sammen 5 sider om samisk kultur, noe som indikerer et tynt grunnlag for utdypende informasjon. I læreboka for 7.trinn får man en innføring i samenes naturreligion, hvordan den ble utøvet og hva de trodde på. Videre fortelles det om hvordan samene ble kristnet og andre utfordringer de møtte på gjennom 1700-tallet. I 8.trinns boka står det om finske innvandrere som staten trodde utgjorde en trussel for det norske folk og fornorskingsprosessene av samene på 1800- og 1900-tallet. I boka for 9.trinn står det om samenes situasjon da velferdssamfunnet vokste frem i Norge etter krigen. Hvordan samenes kultur skulle styrkes i det norske samfunn og at samer falt utenfor det samfunnet som ble bygget opp i etterkrigsårene. Det er bemerkelsesverdig at gjennom alle tre bøkene er det en veldig underdrivelse av hva samene har gått gjennom av tvang fra den norske stat.

³¹ Se eksempel i appendiks 1

Hvis vi ser på innholdet sammen med fagplanen for samfunnsfag i M87, ser vi at lærestoffet i bøkene ikke møter M87 sine krav. I generell del står det at elever skal få en nødvendig innføring om samisk kultur, og i fagplanen nevnes det at undervisningen skal fremme respekt og forståelse hos elevene.³² Den informasjonen som kommer frem i lærebøkene til Cappelen legger ikke et godt grunnlag for å utvikle respekt hos elever. I tillegg er det for lite og for spredt informasjon, på ulike bøker og trinn, til at elever får en nødvendig innføring. Som tidligere beskrevet hadde lærere mulighet til å fokusere mer eller mindre på noen hovedemner. Om en lærer ønsket å undervise om samisk kultur i tråd med M87, ville ikke disse lærebøkene være til stor hjelp. Elevene ville fått en enkel innføring med noen generelle fakta om samisk historie og tradisjoner, men mange av målene i fagplanen måtte blitt oppfylt ved bruk av andre hjelpemidler.

Mye tekst med lite innhold?

De lærebøkene som er produsert til L97 gir en bedre forutsetning til opplæring av skolebarn om samisk kultur, i tillegg til at de møter læreplanenes krav i større grad enn ved M87. Det står mest om samisk kultur i lærebøkene for samfunnsfag og historie fra 9.trinn hos alle forlagene. Dette gir mulighet til å treffe det generelle målet om samisk kunnskap fra fagplanen for samfunnsfag i L97. I Aschehoug sine bøker *Historie 9* skrevet av Lund og *Samfunnskunnskap 9* skrevet av Blom, Vennerød og Bjørshol er det til sammen 36 sider med lærestoff om samisk kultur og historie.³³ Det meste står i samfunnsfagboka og kun 2 sider i historieboka, men det er en god blanding i de to bøkene som gir en god oversikt. Det er en generell god innføring i ulik kunnskap om samene som er nyttig å kunne. Hovedtrekkene i det som blir presentert i samfunnsfagboka er om samer som urbefolkning, hva det vil si å leve som urbefolkning, språket deres, kulturhistorien deres og utviklingen av alt dette. I tillegg får man en innføring i moderniseringen av samisk næringsliv og samenes rolle inn i politikken. I historieboka fortelles det om kristningen og fornorskingen av samene i korte trekk.

Som sagt er det god innføring og en får vite noe om både språk, historie, tradisjoner og ulike kulturelle deler. Det blir likevel en noe oss-dem framstilling gjennom hele boka, noe som vi vil se går igjen hos flere. Dette kommer frem i ulike deler av spesielt samfunnsfagboka i måten samiske tradisjoner eller kultur sammenlignes med norske uten at det knyttes sammen på en forenende måte. «Doudji er fag i samiske læreplaner og likner nærmest det norske faget

³² M87, 1987: 22 & 234-235

³³ Se eksempel i appendiks 1

kunst og håndverk. [...] Mange utfører duodji til privat bruk, og det finnes profesjonelle utøvere, duijarát, som lager doudji-produkter, kofter, kniver, belter og punger.»³⁴ Måten denne håndverkstradisjonen blir beskrevet, uten noen sammenligning til for eksempel strikking som tradisjon eller trådtrekking mellom disse to håndverkene, gjør at det fremstilles som litt fremmedgjørende ovenfor samene.

Hvorfor forfatterne har valgt å skrive «likner nærmest på kunst og håndverk» er noe underlig, når det virker som de to fagene er helt like med tanke på at man lærer om håndverkstradisjoner fra sin kultur. Det blir heller ikke trukket sammenhenger, gjennom det som skrives i historieboka, mellom hva staten utsatte samene for i fornorskingsprosessen til hvorfor mange samer i dag skammer seg over å være same og ønsker å skjule det.³⁵ Om elever har tenkt at samer er noe fremmed, er dette noe som gir mening når man ser på hvordan lærebøkene skriver om samer. Disse lærebøkene møter L97 sine krav fra fagplanen på en god måte, men dette er mye fordi det er få krav i fagplanen. Elever som brukte disse lærebøkene fikk en grei innføring om samisk kultur og historie, men uten en spesielt reflekterende eller kritisk tanke om hva samer gikk gjennom eller hvorfor dagens situasjon har blitt som den har blitt i den samiske kulturen.

Ser vi på Gyldendal sine lærebøker har de 42 sider i sine to 9.trinns bøker *Underveis: Historie 9* skrevet av Skjøsberg og *Underveis: Samfunnskunnskap 9* skrevet av Strand og Strand.³⁶ Her ser vi igjen at det er veldig mye overflateinformasjon i både samfunnsfag- og historiebøkene. En kan stille spørsmål ved hvorfor mye av det som står i samfunnsfagboka er med i det hele tatt og hva det gir elever av kunnskap om samisk kultur i dag sammenlignet med tidligere. «Laksefiske har alltid vært viktig både for reindriftssamer og bofaste. Gjennom skriftlige kilder kan vi følge laksefisket i Tanavassdraget tilbake nesten 400 år. [...] Sametinget arbeider for at laksefiske fortsatt skal være en viktig inntektskilde for samene.»³⁷ Uten noen sammenligninger til andre næringskilder for samer eller hvordan dette påvirker samer i dag er det vanskelig å forstå hvorfor forfatterne av denne boka har viet en hel side til laksefiske. Det går igjen i flere kapitler, og i begge bøkene, at informasjon om samiske tradisjoner eller skikker presenteres uten noen videre tilknytning til hvorfor det er viktig å

³⁴ Blom K., Vennerød I., Bjørshol S., (1998) *Samfunnskunnskap 9* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co:112

³⁵ Ibid: 103

³⁶ Se eksempel i appendiks 1

³⁷ Strand T., Strand M. M., (1998) *Underveis: Samfunnskunnskap 9* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag ASA:119

vite, som igjen gjør at en kan stille spørsmål til hvorfor elevene skal lære om det og hva det skal brukes til. Det gjør det vanskelig for elever å finne relevans i det man lærer som videre fører til at man fortere glemmer. Som tidligere bøker er det her også mye småord som nedgraderer samenes rolle eller de hendelser de har blitt utsatt for. Ved å bruke fraser som «vi kan forstå», «de ble nok utsatt for» og «man kan si» gir teksten et undergravende inntrykk av samenes kamp gjennom årene.³⁸ En kan stille spørsmål ved hvorfor slike ord er brukt og om det har noen hensikt i forhold til hva elever skal lære. Det kommer ikke frem gjennom tekstene hvorfor disse ordene skulle være nyttige og det gjør at læreplanens ønske om å fremme forståelse ikke blir gjenspeilet.

Dette kommer også igjen i lærebøkene når det fortelles om kristningen og fornorskingen av samene. «Thomas von Vesten forstod at samene måtte få lære om Jesus på sitt eget språk.»³⁹ Denne setningen fremstiller presten Thomas som en forståelsesfull mann som var så hyggelig at han lærte seg samisk for å kunne preke til samene om kristendom. Slik fremstår kristningsprosessene i historieboka til Gyldendal, men det blir aldri stilt spørsmål ved om samene faktisk måtte bli kristne eller om måten det ble gjort faktisk var den beste. På samme måte blir også fornorskingen av samene fremstilt, og her er det heller ikke noe kritisk blikk som lurer på om den norske stat faktisk gjorde det rette valget ved å prøve å fornorske samene. Bøkene gjenspeiler læreplanens krav på en helt ok måte, elever vil få en innføring om samisk kultur, men det er lite sannsynlig at de vil skjønne så mye av hva de har lest. I tillegg vil ikke elevene ha et særlig godt grunnlag for kritisk tenkning eller refleksjon, noe som fagplanen sier skal utvikles på ungdomsskolen.

Hos Cappelen er det hovedsakelig i samfunnsfagboka for 9.trinn vi finner stoff om samisk kultur. Det er også noe i historiebøkene for 8 og 10.trinn, men her er det bare en side i hver bok, noe som er mye mindre enn de to andre forlagene sine bøker. Det er de samme temaene som går igjen i disse bøkene med språk, natur som ressurs, tradisjoner og Sameting uten at noe blir knyttet opp mot hverandre, dagens samfunn eller den norske kulturen. Her er det, på lik linje med de to andre forlagene, mange småord som en kan stille spørsmål til hvilken funksjon de måtte ha i teksten. «Kongen sa på en måte unnskyld for måten nordmenn og den

³⁸ Strand & Strand, 1998: 122-135

³⁹ Skjønsberg, 1998: 200

norske staten har behandlet samene på.»⁴⁰ Hvorfor forfatterne velger å legge til «på en måte» er ikke godt begrunnet i teksten, men det har en påvirkning på inntrykket man får av samenes sak. Det er lite tekst om samisk kultur, noe som gir lite lærestoff om få emner og ikke en så god dekning som læreplanen legger opp til. I tillegg er det vanskelig å gå i dybden eller trekke tråder med så lite stoff og så liten plass. Igjen ser man her at fagplanen fra L97 sine krav blir møtt i middels grad, med samme kombinasjon av få krav i fagplanen og manglende lærestoff i lærebøkene. Elever vil ha en del av kunnskapen som kreves i læreplanen, men mangle bredde og refleksjon ved endt skolegang etter å ha brukt denne læreboka.

Det er noen fellestrekk for alle lærebøkene fra L97 i måten de fremlegger lærestoffet om samisk kultur og tradisjon. Det ene er hvordan de ulike historiske hendelsene blir framstilt i forhold til hvor mye refleksjon og problematisering lærebøkene legger til rette for hos elevene. Hvis vi ser på hvordan innføringen av å bare undervise på norsk i skolen på 1800-tallet blir beskrevet fra de tre ulike forlagene er det ganske likt.

Men den sterke norske nasjonalismen på 1800-tallet førte til at politikken ovenfor samene hardnet til. [...] Samiske barn skulle bare få opplæring på norsk. Til nød kunne morsmålet deres brukes som hjelpespråk. [...] Samiske foreldre som bare brukte norsk, fikk mat og klær i belønning.⁴¹ Den norske politikken ovenfor samene gikk ut på å gjøre dem mest mulig norske. [...] Det viktigste virkemidlet var skolen og kirken. Elevene fikk ingen undervisning i samisk språk og kultur. All undervisning skulle foregå på norsk, og samisk skulle bare brukes til å forklare det som var «uforstaaeligt for børnene».⁴²

I 1850-årene og fremover hadde nasjonalismen stor framgang i Norge. Alt norsk ble sett på som verdifullt og flott. [...] Med for samene kom denne norske nasjonalismen til å by på store problemer, for myndighetene la stor vekt på at samene skulle bli norske. De fikk for eksempel ikke snakke sitt samiske morsmål på skolen, «annet enn når det er absolutt nødvendig», som det het.⁴³

Språket er meget likt og her er det lite utdypning rundt hvordan dette opplevdes for samene eller hvor omfattende det faktisk var. Politikken blir lett beskrevet som problematisk og hard uten at det blir fremmet hvor krevende det var for samiske barn å dra på skolen for å lære seg

⁴⁰Mikkelsen R., Sveen A., Vatn S. G., Aastad S., (1998) *Samfunn 8-10: Samfunnskunnskap 9* (1. utg) Oslo: J. W. Cappelens forlag AS: 79

⁴¹Sveen A., Aastad A., (1998) *Historie 9 – Verdenskrigenes tid* (1. utg) Oslo: J. W. Cappelens forlag AS: 91

⁴²Lund E., (1998) *Historie 9* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co: 106-107

⁴³Skjønsberg H., (1998) *Underveis: Historie 9* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag ASA: 202

et språk de ikke kunne. Et så enkelt spørsmål som «hvordan tror du det ville vært å ha all undervisning på engelsk fra 1.klasse da du begynte på skolen?» ville fått elevene til å reflektere over hva samene faktisk ble tvunget til å gå gjennom med denne politikken.

Ny retning, men mangler innhold?

Om vi flytter blikket videre til LK06 ser vi ut fra tabell 1 at ikke alle forlagene hadde lærestoff om samisk kultur i sine bøker, selv om det samiske var blitt styrket i denne læreplanen. De to forlagene som hadde innhold, var Aschehoug og Cappelen med store forskjeller i omfang og innhold. Aschehoug sin 10.trinns bok *Matriks 10: Historie* inneholder en side om den samiske kampen for en plass i samfunnet med like rettigheter som resten av befolkningen. Det er ikke viet mye plass og dermed er det lite dybde i det som står skrevet, men det er informasjon som beskriver hendelser mer direkte enn det som ble skrevet i Aschehoug sine bøker fra L97. «Fra siste halvdel av 1800-tallet ble samene utsatt for en fornukspolitikk som i hovedsak gikk ut på å bryte ned samenes kultur og få dem til å tilpasse seg norsk levemåte.»⁴⁴ Med denne åpningen legger ikke forfatterne skjul på at norske myndigheters tilnærming den gangen ikke var den beste. På tross av en læreboktekst som er reell i sin fremstilling er det ikke god nok dekning fra Aschehoug til å gjenspeile læreplanens mål. Elevene vil kunne si noe kort om samer, men ikke møte målene etter 10.trinn i fagplanen for samfunnsfag i L97.

Cappelen har mer utfyllende lærestoff med sine 6 sider, fordelt på fire forskjellige lærebøker. Det meste står i historieboka for 9. trinn. I starten av kapittelet i boka *Nye makt og menneske: Historie 9* stilles det gode spørsmål om hvorfor minoriteter som samene ble så dårlig behandlet i mellomkrigstida, dette gir forhåpninger om en læreboktekst som problematiserer det den forteller om for å gi et best mulig læringsutbytte. Det vi møter av lærestoff har like tendenser som det vi har sett tidligere, med en underdrivende framstilling av hendelser som virker noe tilfeldig og lite reflektert. Når boka skriver om kristningen av samene, blir det beskrevet veldig lett og uproblematisk.

Presten Thomas von Westen ledet samemisjonen og bygde kirker i Nord-Troms og Finnmark. Han var ivrig til å oversette bibelen til samisk. Mange samer og kvener lot seg omvende til kristendommen. Den

⁴⁴ Hellerud S. V., Knutsen K., (2008) *Matriks 10: Historie* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co: 67

sterke kirka la ned forbud mot tromminga til sjamanen. Etter hvert forsvant samiske skikker og klesdrakter i deler av Sameland.⁴⁵

Gjennom denne beskrivelsen er det grunnlag for å tro at samene ikke hadde noen problemer med å bli kristnet og at prestene behandlet dem med respekt gjennom hele prosessen. Vi vet, dersom vi leser i de andre lærebøkene, at dette er feil. Det at samiske skikker forsvant, framstår gjennom denne teksten som noe helt tilfeldig og noe ingen hadde noen øvrige tanker om. Læreboka legger ikke opp til videre refleksjon rundt de spørsmål som blir stilt i starten. Det er en tekst som er skrevet med «norske briller» og som ikke gir noen innføring i hvem samer er eller hva slags kultur de har. Den gjenspeiler ikke læreplanens mål om elevers kunnskap og mulighet for refleksjon, samtidig som det er lite lærestoff spredt på mange år, noe som fører til at fokuset i undervisningen blir mindre enn om alt hadde vært sentrert på et klasses-trinn.

Gjennom nesten 30 år har det blitt utgitt lærebøker i tråd med læreplanens mål og krav til hva elever skal lære i grunnskolen. Det er utarbeidet generelle deler som sier noe om hva elevens helhetlige møte med skolen skal være og egne fagplaner for alle fagene eleven skal gjennom. I alle fagplaner fra M87, L97 og LK06 er samisk kultur og tradisjon nevnt i større eller mindre grad, med mål om hva elevene skal lære eller ha kunnskap om ved endt skolegang. I hvilken grad lærebøkene gjenspeiler læreplanenes krav og forventninger er meget ulikt. Mye av det lærestoffet vi er blitt presentert for her er meget likt, enten det er hentet fra M87 sine lærebøker eller LK06. Mangel på utvikling i kunnskap og hvordan den blir fremstilt er stor hos noen forlag på grunnlag av at de ikke har lærestoff til alle læreplaner. For Cappelen, som er eneste forlag med lærestoff til alle tre planer, er utvikling en mangelvare. Det er en gjennomgående oss-dem fremstilling i alle Cappelen sine bøker med et overflateperspektiv med mangel på dyptgående informasjon som ikke legger opp til videre refleksjon. For Gyldendal er det ikke mulig å se på utvikling på grunn av deres mangel på lærestoff til M87 og LK06. Og for Aschehoug kan man se noe utvikling i hvordan samene framstilles i lærebøkene som tidligere påpekt, med en endring i beskrivelse av hendelser gjennom historie fra L97 til LK06.

⁴⁵Ingvaldsen B., Kristensen I., (2015) *Nye Makt og Menneske: Historie 9* (1. utg) Oslo: Cappelen Damm AS: 86

Avsluttende refleksjoner

Avsluttende refleksjoner tar utgangspunkt i problemstillingen for denne teksten: *I hvilken grad blir samisk kultur og historie omtalt i norske læreplaner og gjenspeiles kravene i læreplanen i norske lærebøker?* Gjennom analysen av både læreplanene og lærebøkene er det flere interessante funn som svarer på problemstillingen og som gir et bilde av hvilken rolle staten har tenkt at skolen skal ha i samfunnet når det gjelder samisk kultur og opplæring rundt dette.

Det er en ulikhet i M74 mellom generell del og fagplan for samfunnsfag i forhold til innhold om samisk kultur. Det nevnes betydelig mer om kulturarv og et større nasjonalt bilde i M74 enn hva som gjøres i N39, noe som vitner om endringen som skjedde i samfunnet mellom de to planene. Likevel er det kun i innledningen til M74 at samer nevnes som spesifikk gruppe og som et ønskelig satsningsområde. Dette er grep for å styrke undervisning om urbefolkning og gi samene en plass i skolen, i tillegg gir denne planen et godt utgangspunkt for M87 sin videre utvikling av samisk fokus. M87 var et slags høydepunkt for samisk undervisning i skolen, med både et eget kapittel i generell del og hovedemne i fagplan for samfunnsfag.

Det var god bredde i hva elever skulle lære om samisk kultur i tillegg til gode sammenknytninger med resten av planen og de andre fagene i M87. Når vi dro inn lærebøkene ble bilde noe annerledes, og det er grunn til å tro at undervisningen kan ha vært vanskelig å gjennomføre med de læremidlene som er analysert. Med 5 sider fra én lærebok gjenspeiles læreplanens krav i svært liten grad. Pensumet som er analysert, er ikke tilfredsstillende. Det gir ikke den nødvendige innføring M87 ber om fra elevene, og det er nok litt for lite tekst til at elever kunne utvikle god forståelse og respekt for samisk kultur.

Som vist i hoveddelen var L97 og lærebøkene som kom ut med denne planen på flere måter overraskende. Det er ikke til å legge skjul på at det bygde seg opp en forventning i meg til Læreplan fra 1997 etter å ha undersøkt M87, uten at det skulle påvirke forskningsarbeidet. Det er derfor både læreplan og læremidler var noe overraskende, spesielt oppdagelsen av at det stod betydelig mindre om samisk kultur i L97. Samisk kultur og historie nevnes med grei bredde i både generell del og i overordnede mål i fagplan for samfunnsfag. Det er noen få kunnskapsmål for hvert klassetrinn i fagplanen, men de som finnes gir god dekning og gjør det enkelt for lærere å legge opp undervisning. Noe lærebøkene også bidrar med.

Gjennom alle bøkene til L97 er det rikelig med stoff og en god bredde som møter fagplanens krav på en tilfredsstillende måte. Dette var også en noe overraskende faktor om man forventer likt innhold som ved lærebøker for M87. Det er argumentert for at det lærestoffet som blir presentert i de ulike lærebøkene ikke alltid gir en god dybdeforståelse. Pensumet legger heller ikke opp til refleksjon eller kritisk tenkning, noe som er et krav til elever i samfunnsfag på ungdomstrinnet. I tillegg har det blitt antydnet gjennom oppgaven at lærebøkene gjenspeiler læreplanenes krav på en god måte, men at dette også kan begrunnes i at læreplanen ikke har tilstrekkelig med krav til samisk innhold i skolen. Dette kan gi grunnlag til videre forskning på hvordan endringen i oppbygning av læreplan fra L97 til LK06 gir ulikt utgangspunkt og muligheter til å få samisk kultur inn i pensum og undervisning.

Siste læreplan som ble analysert, LK06, med tilhørende lærebøker gir LK06 en dekning som ligner M87. Med kunnskapsløftet og endring i utforming av fagplan for samfunnsfag åpnes det opp for mer og bredere dekning for samisk kultur ved de ulike hovedtrinnene. Men på tross av en utvikling i læreplanene følger ikke lærebøkene opp med tilstrekkelig lærestoff og gjenspeiler med dette ikke kravene som kommer frem i læreplanen. Det lille som eksisterer legger ikke opp til kritisk tenkning eller refleksjon, som ved tidligere planer, og gjenspeiler dermed ikke den endringen som har funnet sted i samfunnets syn på samer og utviklingen i læreplanutforming. Ved fagfornyelsen fra 2020 er samisk kultur sin plass i læreplanen igjen på nivå med hva det var ved M87, med god bredde og utvikling spesielt i fagplan for samfunnsfag. Med en totalt endret overordnet del og fagplaner som er videreutviklet fra kunnskapsløftet 06 gir denne planen et godt utgangspunkt for mye undervisning om samer i fremtiden.

Ut ifra det som er presentert i denne oppgaven er det flere interessante veier en kan ta forskningen videre. Fra et historisk perspektiv kan det være interessant å se nærmere på hvorfor det ble en så stor endring fra M87 til L97 og om L97 samisk spilte en rolle for denne endringen, eller om det var den omfattende endringen av generell del som gjorde at fagplanene ble som de ble. Det å se nærmere på de lærebøkene som manglet lærestoff om samer og hvorfor det ble slik kan være interessant å forske på videre. I tillegg til hvorfor det ikke er samsvar mellom dekning i læreplan og dekning i lærebøker til de tre planene som er brukt i denne oppgaven.

Vedlegg

Appendiks 1

En oversikt over alle lærebøker fra M87, L97 og LK06 som er brukt i analysen og som utgjør bøkene i Tabell 1.

Mønsterplan 87:

Etresvaag E., Herstad E. B., Rognaldsen S., (1989) *I fokus 8 – samfunnsfag* (1. utg) Oslo:

Gyldendal Norsk forlag

Etresvaag E., Glad E., Rognaldsen S., (1990) *I fokus 9 – samfunnsfag* (1. utg) Oslo:

Gyldendal Norsk Forlag

Sveen A., Aastad S., (1987) *Verden før industrisamfunnet – Historie 1* (1. utg) Oslo: J. W.

Cappelens forlag AS

Sveen A., Aastad S., (1988) *Maskiner og maktkamp – Historie 2* (1. utg) Oslo: J. W.

Cappelens forlag AS

Sveen A., Aastad S., (1989) *Inn i atomalderen – Historie 3* (1. utg) Oslo: J. W. Cappelens

forlag AS

Amundsen J., Mikkelsen R., Sveen A., Aastad S., (1987) *Ungdom og samfunn -*

Samfunnskunnskap 1 (1. utg) Oslo: J. W. Cappelens forlag AS

Amundsen J., Mikkelsen R., Sveen A., Vatn S. G., Aastad S., (1988) *Ung i Norge –*

Samfunnskunnskap 2 (1. utg) Oslo: J. W. Cappelens forlag AS

Amundsen J., Mikkelsen R., Sveen A., Vatn S. G., Aastad S., (1989) *Ung i verden –*

Samfunnskunnskap 3 (1. utg) Oslo: J. W. Cappelens forlag AS

Lund E., (1985) *Du og de andre 1: Samfunnskunnskap for grunnskolens ungdomstrinn* (1.

utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Lund E., (1986) *Du og de andre 2: Samfunnskunnskap for grunnskolens ungdomstrinn* (1.

utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Lund E., (1987) *Du og de andre 3: Samfunnskunnskap for grunnskolens ungdomstrinn* (1.

utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Læreplan 97:

Blom K., Christophersen J., Vennerød I., (1997) *Samfunnskunnskap 8* (1. utg) Oslo: H.

Aschehoug & Co

Blom K., Vennerød I., Bjørshol S., (1998) *Samfunnskunnskap 9* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug

& Co

Blom K., Bjørshol S., (1999) *Samfunnskunnskap 10* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Lund E., (1997) *Historie 8* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Lund E., (1998) *Historie 9* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Lund E., Indresøvd E., (1999) *Historie 10* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Sveen A., Aastad A., (1997) *Historie 8 – Revolusjoner og nasjonalisme* (1. utg) Oslo: J. W.

Cappelens forlag AS

Sveen A., Aastad A., (1998) *Historie 9 – Verdenskrigenes tid* (1. utg) Oslo: J. W. Cappelens

forlag AS

Sveen A., Aastad A., (1999) *Historie 10 – Verden etter 1945* (1. utg) Oslo: J. W. Cappelens

forlag AS

Mikkelsen R., Sveen A., Vatn S. G., Aastad S., (1997) *Samfunn 8-10: Samfunnskunnskap 8*

(1. utg) Oslo: J. W. Cappelens forlag AS

Mikkelsen R., Sveen A., Vatn S. G., Aastad S., (1998) *Samfunn 8-10: Samfunnskunnskap 9*

(1. utg) Oslo: J. W. Cappelens forlag AS

Mikkelsen R., Sveen A., Vatn S. G., Aastad S., (1999) *Samfunn 8-10: Samfunnskunnskap 10*

(1. utg) Oslo: J. W. Cappelens forlag AS

Skjønsberg H., (1997) *Underveis: Historie 8* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag ASA

Skjønsberg H., (1998) *Underveis: Historie 9* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag ASA

Skjønsberg H., (1999) *Underveis: Historie 10* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag ASA

Strand T., (1997) *Underveis: Samfunnskunnskap 8* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag

ASA

Strand T., Strand M. M., (1998) *Underveis: Samfunnskunnskap 9* (1. utg) Oslo: Gyldendal

Norsk forlag ASA

Strand T., Strand M. M., (1999) *Underveis: Samfunnskunnskap 10* (1. utg) Oslo: Gyldendal

Norsk forlag ASA

Kunnskapsløftet 06:

Helland T., Aare T., (2014) *Nye Makt og Menneske: Samfunnskunnskap 8* (1. utg) Oslo:

Cappelen Damm AS

Helland T., Ingvaldsen B., (2015) *Nye Makt og Menneske: Samfunnskunnskap 9* (1. utg) Oslo:

Cappelen Damm AS

Helland T., (2016) *Nye Makt og Menneske: Samfunnskunnskap 10* (1. utg) Oslo: Cappelen

Damm AS

Ingvaldsen B., Kristensen I., (2014) *Nye Makt og Menneske: Historie 8* (1. utg) Oslo:

Cappelen Damm AS

Ingvaldsen B., Kristensen I., (2015) *Nye Makt og Menneske: Historie 9* (1. utg) Oslo:

Cappelen Damm AS

Ingvaldsen B., Kristensen I., (2016) *Nye Makt og Menneske: Historie 10* (1. utg) Oslo:

Cappelen Damm AS

Andresen G., Olsen T., Nicolaysen H., Skurdal M., (2006) *Matriks 8: Samfunn* (1. utg) Oslo:

H. Aschehoug & Co

Andresen G., Horne T., Nicolaysen H., Skurdal M., (2007) *Matriks 9: Samfunn* (1. utg) Oslo:

H. Aschehoug & Co

Andresen G., Horne T., Eriksen T. H., (2008) *Matriks 10: Samfunn* (1. utg) Oslo: H.

Aschehoug & Co

Hellerud S. V., Moen S., (2006) *Matriks 8: Historie* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Hellerud S. V., Knutsen K., Moen S., (2007) *Matriks 9: Historie* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug

& Co

Hellerud S. V., Knutsen K., (2008) *Matriks 10: Historie* (1. utg) Oslo: H. Aschehoug & Co

Strand M. M., Strand T., (2006) *Underveis: Samfunnskunnskap 8-10* (1. utg) Oslo: Gyldendal

Norsk forlag AS

Skjønsberg H., (2006) *Underveis: Historie 8* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Skjønsberg H., (2007) *Underveis: Historie 9* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Skjønsberg H., (2008) *Underveis: Historie 10* (1. utg) Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS

Litteraturliste:

- Andresen A., Evjen B., Ryymin T., (2021) *Samenes historie fra 1751 til 2010* (1. utg) Oslo: Cappelen Damm AS
- Aamotsbakken B., (2015) En marginalisert litteratur? Representasjon av samiske tekster i norskfaglige læremidler for ungdomstrinnet, *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, s. 282-293, hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-2987-2015-03-04-11>
- Bolstad B., (2021, 5. januar) *Bakgrunn, begreper og læringsutbytte* [Blogginnlegg], hentet fra: <https://www.uv.uio.no/forskning/satsinger/fiks/kunnskapsbase/elevaktive-arbeidsformer/bakgrunn-og-begreper/>
- Bongo M. A., Eriksen L. G., Germeten S., (2011) *Kunnskapsløftet samisk: feltarbeid ved fem skoler i nordsamiske områder*, hentet fra: <https://munin.uit.no/handle/10037/6267>
- Engelsen B. U., (2020) Læreplanens generelle del – et historisk perspektiv, *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 104(2), s. 206-217, hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1504-2987-2020-02-10>
- Folkenborg H. R., (2008) *Nasjonal identitetsskaping i skolen: en regional og etnisk problematisering* (1. utg) Tromsø: Eureka Forlag
- Gjerpe K. K., (2017) Samiske læreplanverk – en symbolsk forpliktelse? *Nordic Studies in Education*, s. 150-165, hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1891-5949-2017-03-04-03>
- Gundem B. B., (2004) *Mot en ny skolevirkelighet? Læreplanen i et sentraliserings- og desentraliseringsperspektiv* (1. utg) Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Heimstad J. B., (2018) «... Halvparten skulle være om samene ...». En komparativ analyse av norske- og samsikproduserte lærebøker for historiefaget i den videregående skolen etter LK06, hentet fra: <https://munin.uit.no/handle/10037/13683>
- Olsen T. A., Andreassen B.-O., (2018) «Urfolk» og «mangfold» i skolens læreplaner, hentet fra: <https://munin.uit.no/handle/10037/15061>
- Telhaug A. O., (1997) *Utdanningsreformene. Oversikt og analyse* (1. utg) Oslo: Didakta Norsk Forlag
- Telhaug A. O., (2004) Pedagogikken – politikk eller vitenskap, *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, s. 213-215, hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-2987-2003-03-04-12>
- Telhaug A. O., (2006) *Skolen mellom stat og marked* (1. utg), Oslo: Didakta Norsk Forlag
- Telhaug A. O., (2009) *Ensomhet og fellesskap – erindringer om forskning og formidling* (1. utg) Oslo: Didakta Norsk Forlag

Kildeliste:

L97: *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen* (1997), Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet

LK06: *Læreplanverket for Kunnskapsløftet (2006)* Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet

LK20: Kunnskapsdepartementet (2020). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*, hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>

LK20: Utdanningsdirektoratet (2020). *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*, hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/saf01-04>

M74: *Mønsterplan for grunnskolen*, (1974), Oslo: Aschehoug

M87: *Mønsterplan for grunnskolen*, (1987), Oslo: Aschehoug

N39: *Normalplan for byfolkeskolen*, (1939), Oslo: H. Aschehoug & Co (W. Nygard)

